

Κοινωνίες με αρχές αμοιβαιότητας

Μία συλλογή κλασικών κειμένων

Κοινωνίες Μοιράσματος
Οι σύγχρονοι απλοί τροφουσλλέκτες
 ανθολόγηση - μετ.: Θανάσης Κουραβέλος
 Πολιτιστικές Εκδόσεις - σελ. 352

Τον **ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΑΛΑΚΟΓΛΟΥ***

Η ανθρώπινη φύση υποτίθεται πως είναι τέτοια ώστε έχουμε απεριόριστε ανάγκες, άλλα περιορισμένα μέσα για να τις καλύψουμε. Κατά πόσο όμως ισχύει αυτό το αξίωμα, στο οποίο άλλωστε έχει βασιστεί ολοκληρωμένος ο μοντέρνος πολιτισμός και η σύγχρονη πολιτική οικονομία;

Ο τόμος «Κοινωνίες Μοιράσματος» συγκεντρώνει για πρώτη φορά στα ελληνικά τα κλασικότερα ίσως κείμενα της αγγλόφωνης Κοινωνικής Ανθρωπολογίας πάνω στο θέμα των λεγόμενων «εξισωτικών κοινωνιών» (βλ. James Woodburn στον εν λόγω τόμο) ή αλλιώς των κοινοτήτων που έχουν διαμορφωθεί έναν «πρωτόγονο κομμουνισμό», όπως υποστηρίζει ο Richard Lee στο κείμενό του, που μεταφράζει ο Θ. Κουραβέλος.

Ουσιαστικά, η οικονομική και κοινωνική ζωή των εξισωτικών κοινωνιών δεν βασίζονται στο αξίωμα των απεριόριστων αναγκών, αποδομώντας στην πράξη πλήρως όλες τις κυρίαρχες απόψεις για τη φύση της ανθρώπινης οικονομικής δραστηριότητας και... βγάζοντας την γλώσσα επιδεικτικά στην ίδια την επιστήμη της οικονομίας, όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα. Ταυτόχρονα, κάνει πολλούς να αναρωτιούνται κατά πόσο ο σημερινός καπιταλισμός είναι στ' αλήθεια μια κοινωνία της αφθονίας και του ορθολογισμού, όπως συχνά αυτο-κολακεύεται, υποτιμώντας τις φυλές των απλών τροφουσλλεκτών (βλ. το κείμενο του Marshall Sahlins στον τόμο).

Με τη λιγότερη ενέργεια

Οι εξισωτικές κοινωνίες είναι εκείνες οι κοινωνίες όπου οι αρχές της αμοιβαιότητας, και όχι του ανταγωνισμού, διέπουν την οικο-

νομική δραστηριότητα για την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών. Είναι κοινωνίες των οποίων η οικονομία δεν βασίζεται στην ατομική αποταμίευση πλεονάσματος, αλλά στην «επένδυση», όσο το δυνατόν, λιγότερης ενέργειας για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, οι οποίες όταν είναι ορθά ιεραρχημένες υπάρχουν πάντοτε αρκετά μέσα για να καλυφθούν. Ουσιαστικά, η ύπαρξη τέτοιων κοινωνιών αποδεικνύει πως οι απεριόριστες ανάγκες δεν είναι συνώνυμο της ανθρώπινης φύσης, όπως υποστηρίζουν οι οικονομολόγοι, αλλά πρόκειται για ένα πολιτισμικό χαρακτηριστικό των ιεραρχημένων κοινωνιών. Άλλοι άνθρωπινοι πολιτισμοί, όπως οι απλοί κυνηγοί - τροφουσλλέκτες που περιγράφονται και αναλύονται σε αυτό το βιβλίο έχουν διαφορετικές κομμοσυντήψεις.

Στην πραγματικότητα, η τροφουσλλογή και το κυνήγι μπορεί να είναι δραστηριότητες περιορισμένες σήμερα, αλλά ιστορικά είναι η μακροβιότερη ανθρώπινη οικονομική δραστηριότητα, που εξασκείται εδώ και περίπου δύο εκατομμύρια χρόνια αδιάλειπτα από την ανθρώπινη αεί.

Οι «Κοινωνίες Μοιράσματος» είναι ένα βιβλίο που έλειπε από τη βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών της χώρας μας. Αποτελεί μια εξαιρετικά καλοεπιλεγμένη και προσεγμένη συλλογή κλασικών κειμένων, πολλά από τα οποία αποτελούν υποκρυπτικά διαβάσματα για κάθε πρωτοετή φοιτητή ανθρωπολογίας στη Βρετανία και την Αμερική. Συγκεντρώνουν κείμενα από αναγνωρισμένους ανθρωπολόγους της οικονομικής δραστηριότητας. Μεταξύ άλλων και τον Marshall Sahlins, James Woodburn, Tim Ingold, Alan Barnard, καθώς και τον Richard Lee ο οποίος, μέσω Τορόντο, έγραψε και τον ενθουσιώδη πρόλογο για τον τόμο.

* Ο κ. Δημήτρης Δαλακoglou είναι λέκτορας Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο του Sussex της Αγγλίας.

ANDRÉ MALRAUX
Σημειωματάριο από την ΕΣΣΔ
 μετ. Ειρή Πυρπιάου
 εκδ. Πατάκη
 σελ. 143 - 14 ευρώ

Της **ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΣΧΙΝΑ**

Αναρχικός, αντιποικιοκράτης, μαρξιστής, αντιφασίστας, φιλελεύθερος, κομμουνιστής (πρώτα τροτσκιστές, αργότερα σταλινικός), φασίστας, εθνικιστής, ντεγκολικός, αντιδραστικός, συντηρητικός – όλες τις πολιτικές ετικέτες έχει επικυρώσει ο Αντρέ Μαλρώ και από όλες έχει διαφύγει. Ίσως γιατί ό, τι τον όρισε, πέρα από τις ιδέες, πέρα από την αισθητική, ήταν ο δικασμός ανάμεσα στη ζωή και τις αξίες, ανάμεσα στο είναι και στο πράττειν. «Το μόνο που έκανα, ήταν να γράφω», είχε δηλώσει στην τελευταία του συνέντευξη στο περιοδικό L'Express, εκείνος που δεν έλειψε από καμία αντιπαράθεση του σύντομου 20ού αιώνα – έμμεσα περιγράφοντας το «être» του συγγραφέα, σε αντιπαράθεση με το «faire» του μαχητή.

Δεν τον εγκαταλείπει αυτή η δικαστική ακόμη κι όταν, φλογερός τότε κομμουνιστής, επισκέπτεται τη Μόσχα το καλοκαίρι του 1934, για να παραστεί στο Πρώτο Συνέδριο των Σοβιετικών Συγγραφέων, μαζί με τον Νιζάν, τον Αραγκόν, τον Βλαντιμίρ Πόνοβερ και τον Ζαν-Ρισάρ Μπλοκ, όλους μέλη του γαλλικού κομμουνιστικού κόμματος. Κι αυτό, αν δεν το γνωρίζουν, πάντως το ψυχανεμίζονται οι «σύντροφοι». Λίγο πριν από την έναρξη του συνεδρίου, ο Πολ Νιζάν θα δώσει συνέντευξη στη «Λιτεράτούρα» όπου θα αποκαθηλώσει με συνοπτικές διαδικασίες τον Μαλρώ. «Είναι ολοφάνερο ότι ο Μαλρώ δεν βλέπει τι είναι πραγματικά η επανάσταση. Για κείνον είναι μια θεραπεία (ενάντια στο άγχος) και όχι μια ιστορική αναγκαιότητα», θα πει ο Νιζάν. «Το μόνο που τον ενδιαφέρει είναι ο ηρωισμός: έτσι υποτιμά τον ρόλο των λαϊκών μαζών, δίνει μια στρεβλωμένη ιδέα για τα προσωπικά κίνητρα που οθούν τους επαναστάτες στη δράση και δεν κατανοεί τον ρόλο του κόμματος». Και ο Νιζάν δεν θα

Η ΕΣΣΔ δεν είχε απαντήσεις

Εντυπώσεις του Αντρέ Μαλρώ από το ταξίδι του στη σταλινική Μόσχα του 1934

Ο Γάλλος συγγραφέας και πολιτικός, Αντρέ Μαλρώ.

σταματήσει εδώ: «Ο Μαλρώ βρίσκεται στα όρια της αστικής κουλτούρας» και κατά συνέπεια δεν είναι «επαναστάτης συγγραφέας».

Κι όμως, από τον Μάρτιο του 1933, ο Μαλρώ βλέπει τη Σοβιετική Ένωση ως το ύστατο ανάχωμα στην προέλαση του φασισμού και μάλλον έχει πάρει απόφαση να φύγει από την αστική τάξη, όταν υπερασπίζεται την ΕΣΣΔ ως μόνο σύμμαχο του ευρωπαϊκού προλεταριάτου. Αντιπρόεδρος της διεθνούς επιτροπής για την απελευθέρωση του Ερνστ Τέλμαν, του Λούντβιχ Ρεν και άλλων κομμουνιστών και αριστερών διανοουμένων από τις ναζιστικές φυλακές, με ρόλο που θα εκαρθεί αργότερα από τον Αραγκόν («Ο Μαλρώ ήταν το μυαλό και η καρδιά της Επιτροπής Τέλμαν»), από τους πιο επιφανείς αντιφασίστες διανοουμένους της Ευρώπης, ο Μαλρώ θα υπενθυμίσει στο Συνέδριο της Μόσχας τους α-

γώνους του: «Αν πίστευα ότι η πολιτική είναι λιγότερο σημαντική από τη λογοτεχνία, δεν θα αναλάμβανα, μαζί με τον Αντρέ Ζιτ, την εκστρατεία για την υπεράσπιση του συντρόφου Δημητρώφ, δεν θα πήγαινα στο Βερολίνο με εντολή της Κομιντέρν προκειμένου να διαπραγματευτώ την απελευθέρωσή του και τέλος δεν θα βρισκόμουν εδώ».

Δημιουργική ελευθερία

Αλλά ο Μαλρώ δεν βρέθηκε «εκεί» για να συναντήσει στην αναγκαιότητα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, στο σώμα της ιδεολογικής αστικής αισθητικής. Υπέρμαχος της δημιουργικής ελευθερίας, θα τονίσει, στην ομιλία του στο Συνέδριο, τους περιορισμούς του σταλινικού καλλιτεχνικού δόγματος, θα υπογραμμίσει πως δεν υπάρχει τεχνή των μαζών, και θα επιμεινεί ότι ο καλλιτέχνης, αν και «μηχανικός των ψυχών», όπως τον ήθελε ο Στάλιν,

είναι πάνω απ' όλα δημιουργός «που οφείλει να εφευρίσκει». Αγνωστό αν ήξερε ο Μαλρώ πόσο από τους ομοτέχνους του είχαν ήδη εκτελεστεί, πόσο είχαν πεθάνει μέχρι το τέλος της δεκαετίας. Τυχαιά, θα συναντηθεί με κάποιο συγγραφέα προην πολιτικό κρατούμενο, τοακισμένο από την εμπειρία της φυλακής: «Μίλουσα σαν κι εσένα παλιά...», θα πει ο Ρώσος στον Μαλρώ με φωνή οπισμένη.

Το «Σημειωματάριο από την ΕΣΣΔ» περιλαμβάνει τις σημειώσεις του Μαλρώ από εκείνο το ταξίδι - σκόρπιες, άτακτες, αιγιματικές σημειώσεις. Ο συγγραφέας είναι σαν να σπέρνει στο χαρτί τις φυγαλές του εντυπώσεις για να σοδιάσει, αργότερα, τον στοχασμό· σαν να αποθησαυρίζει, με τη μορφή υπαινιγμών, αισθήσεις και ιδέες, προς μεταγενέστερη χρήση. Εκόνες σαν από πάνω του Αϊζενστάιν, σκέψεις μετέωρες για τη λογοτεχνία και την εικονογραφία, κωμικά στιγμιότυπα, ελκώτες πολιτικές παρατηρήσεις: «Στανιολόφοκι και Στ. – Γιατί δεν το παίχουν πια; - Σιωπή... Δεν θέλουν "αυτοί" ...» Η αλληλουχία είναι τυχαία, τα περιγράψατα θαλά, οι περιγραφές βιαστικά σκίτσα. Το σφηνιατικό νήμα «που εκλογικεύει, παρατάσσει, υποτάσσει, κατατάσσει», για να χρησιμοποιήσω μια φράση του Π. Μουλλά, αποσιώζει. Είναι σαν να έχουμε στα χέρια μας το «πριν» μιας μυθολογίας – ίσως εκείνου του «σοβιετικού» μυθιστορήματος που είχε σκοπό να στήσει ο Μαλρώ μετά το «κινεζικό» του, την «Ανθρώπινη κατάσταση», και που δεν έγραψε ποτέ, αφού η Σοβιετική Ένωση «δεν του έδωσε τις απαντήσεις»...

Ο συγγραφέας αφήνει ίχνη, και ο αναγνώστης, οδηγημένος από τη μαστιχική μετάφραση της Ειρή Πυρπιάου, τα ακολουθεί, συμπληρώνοντας τις φράσεις, γεφυρώνοντας κενά, εξαρθρώνοντας το σκηνικό της παραπλάνωσης, μέσα στο οποίο κινείται (α-νεπίγνωστα) ο Μαλρώ. Σκηνικό επιβλητικό και καλοστημένο, που ωστόσο δεν θα εξαπατήσει έναν άλλο κομμουνιστή: δυο χρόνια αργότερα, ο Αντρέ Ζιτ θα καταγγείλει γενναία τα σταλινικά ψεύδη στο βιβλίο του «Επιστροφή από την ΕΣΣΔ».